STOWARZYSZENIE EKONOMISTÓW ROLNICTWA I AGROBIZNESU
Roczniki Naukowe ● tom XVI ● zeszyt 3

Halina Powęska

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

UDZIAŁ NIEREJESTROWANYCH ZAKUPÓW ARTYKUŁÓW NIEŻYWNOŚCIOWYCH W OBROTACH HANDLOWYCH POLSKI Z UKRAINĄ, BIAŁORUSIĄ I ROSJĄ

THE SHARE OF UNREGISTERED PURCHASES OF NON-FOOD PRODUCTS IN POLAND'S TRADE TURNOVER WITH UKRAINE, BELARUS AND RUSSIA

Słowa kluczowe: Polska, międzynarodowe obroty handlowe, artykuły nieżywnościowe, handel przygraniczny, Ukraina, Białoruś, Rosja

Key words: Poland, foreign trade turnover, non-food products, cross-border shopping, Ukraine, Belarus, Russia

Abstrakt. Dokonano analizy zmian udziału towarów nieżywnościowych w strukturze obrotów handlowych z Ukrainą, Białorusią i Rosją, uwzględniając obroty rejestrowane i nierejestrowane. Przedstawiono także tendencje w zakresie udziału sektora nierejestrowanego w ogólnej wartości obrotów towarami nieżywnościowymi. Badania dotyczyły lat 2010-2012. Odnotowano wzrost obrotów towarami nieżywnościowymi między Polską a krajami zza wschodniej granicy UE. Tendencje zwyżkowe wystąpiły w obrotach rejestrowanych w systemie SAD i w handlu przygranicznym.

Wstęp

Obroty handlowe Polski z krajami położonymi wzdłuż polskiego odcinka zewnętrznej granicy Unii Europejskiej (UE) mają w ostatnich latach tendencję wzrostową. W okresie 2010-2012 eksport towarów liczony na podstawie druków zgłoszenia celnego SAD (*Single Administrative Document*) oraz wartość usług dostarczonych, liczonych systemem rozszerzonej klasyfikacji usług w bilansie płatniczym (ang. *Classification Extended Balance of Payments Services* – EBOPS) z Polski na Ukrainę wzrósł o prawie 70%, a import – o ponad 75%. Także w przypadku Białorusi odnotowano wzrost zarówno w eksporcie, jak i w imporcie, odpowiednio o 69 i 79%, natomiast dla Rosji wartości te wynosiły 63 i 60%. W analizowanym okresie zwiększył się również poziom handlu przygranicznego, rozumianego jako dokonywanie zakupów w ilościach niehurtowych w kraju ościennym bez rejestracji faktu zakupu w dokumentach odprawy granicznej. W takim znaczeniu handel przygraniczny nawiązuje do handlu zagranicznego, będącego odpłatną wymianą towarów i usług z partnerami zlokalizowanymi poza granicą celną danego państwa [Rymarczyk 2007]. Pewnego znaczenia nabiera fakt, że miejscem dokonywania transakcji kupna-sprzedaży w ramach handlu przygranicznego bardzo często są bazary i targowiska, które wśród form handlu zagranicznego wymieniane są jako rynki zorganizowane ułomne [Dudziński 2006]. Głównymi uczestnikami handlu przygranicznego są osoby o najniższych dochodach i pozostające bez pracy. Odnotowuje się także korzystanie z usług za granicą, a są to głównie usługi bytowe, medyczne, turystyczne i gastronomiczne [Powęska 2013]. Wartość przewożonych w sposób nierejestrowany towarów oraz poziom korzystania z usług z roku na rok wzrasta, przy czym wartość zakupów dokonywanych przez Ukraińców, Białorusinów i Rosjan w polskiej strefie przygranicznej kilkukrotnie przewyższa wartość zakupów dokonywanych przez Polaków w krajach ościennych, dlatego handel przygraniczny pozytywnie wpływa na kondycję działalności handlowej na obszarach przygranicznych wschodniego pogranicza Polski [Powęska 2005, 2011].

Biorąc pod uwagę znaczącą dynamikę wzrostu obrotów towarami nieżywnościowymi między Polską a jej wschodnimi sąsiadami odnotowaną w systemie SAD i w handlu przygranicznym, podjęto próbę ukazania dla lat 2010-2012 zmian w zakresie: udziału towarów nieżywnościowych w strukturze obrotów handlowych z sąsiadującymi krajami, uwzględniając obroty rejestrowane i nierejestrowane, oraz udziału sektora nierejestrowanego w ogólnej wartości obrotów towarami nieżywnościowymi.

Materiał i metodyka badań

W pracy podjęto próbę odpowiedzi na pytania:

– jaką wielkość stanowiły artykuły nieżywnościowe w obrotach towarowych między Polską a sąsiadującymi na wschodzie krajami,
– jaki odsetek wśród artykułów nieżywnościowych stanowią towary tego typu przewiezione w ramach handlu przygranicznego.

Przy użyciu danych statystycznych GUS w pierwszej kolejności dokonano obliczeń wartości obrotów handlowych Polski z sąsiadującymi krajami, traktując każdy z tych krajów oddzielnie. Dla uzyskania pełnej wartości importu Polski z poszczególnych krajów do wartości sprowadzonych towarów odnotowanych w systemie SAD dodano wydatki na usługi nabyte przez nabywców z Polski w danym kraju, a odnotowane w systemie EBOPS. W przypadku eksportu postąpiono podobnie – do wartości sprzedanych towarów odnotowanych w systemie SAD dodano wydatki na usługi dostarczone przez stronę polską do danego kraju, a odnotowane w systemie EBOPS. Kolejnym krokiem było obliczenie jaki odsetek stanowią artykuły nieżywnościowe w oficjalnym imporcie i eksporcie do poszczególnych krajów. Równolegle przeprowadzono analizę udziału artykułów nieżywnościowych w obrotach nierejestrowanych. Ostatnim krokiem było wskazanie relacji sektora rejestrowanego i nierejestrowanego w obrotach towarami nieżywnościowymi między Polską a sąsiadującymi krajami na zewnętrznej granicy UE. Przy czym osobno przedstawiono udział handlu przygranicznego w obrotach towarowych artykułami nieżywnościowymi z poszczególnymi krajami, a osobno udział artykułów nieżywnościowych w całości obrotów towarowych (sektor rejestrowany i nierejestrowany razem) ze wschodnimi sąsiadami.

Dane na temat handlu przygranicznego pochodzą z publikacji Ośrodka Badań Obszarów Transgranicznych i Statystyki Euroregionalnej Urzędu Statystycznego w Rzeszowie [*Ruch graniczny…* 2011, 2012, 2013], a zakres importu i eksportu przedstawiono na podstawie *roczników statystycznych handlu zagranicznego* GUS [2011, 2012, 2013].

Miejsce artykułów nieżywnościowych w eksporcie Polski do Ukrainy, Białorusi i Rosji w latach 2010-2012 (sektor rejestrowany i nierejestrowany)

Artykuły nieżywnościowe stanowiły w okresie 2010-2012 dominującą grupę towarową w obrotach handlowych Polski z krajami sąsiadującymi na zewnętrznej granicy UE. Odnotowano ten fakt zarówno w drukach zgłoszenia celnego, jak i w nierejestrowanych zakupach transgranicznych (tab.1). W oficjalnym eksporcie artykuły nieżywnościowe miały największy udział w handlu z Rosją, gdzie odnotowano jednocześnie tendencję zwyżkową. Wzrost w 2012 roku w stosunku do 2010 roku wyniósł około 3% (2010 rok – 72,5%, a 2012 rok – 75,4%). W przypadku Ukrainy udział artykułów nieżywnościowych w eksporcie z Polski stanowił ponad 60% i podobnie jak w przypadku Rosji, zwiększył się (2010 rok –63,5%, 2012 rok – 66,3%). Jeśli chodzi o Białoruś, to przy udziale artykułów nieżywnościowych sięgającym około 50% w rejestrowanym eksporcie z Polski, zaobserwowano tendencję spadkową (2010 rok – 60,9%, 2012 – 52,2%). W eksporcie Polski do wschodnich sąsiadów szczególnie istotne były następujące grupy towarów: maszyny i urządzenia, sprzęt elektryczny i elektrotechniczny, sprzęt transportowy, produkty przemysłu chemicznego oraz tworzywa sztuczne i kauczuk oraz artykuły pochodne.

W handlu przygranicznym wystąpił bardzo duży, sięgający ponad 85%, udział artykułów nieżywnościowych wywożonych z Polski w ramach nierejestrowanych zakupów transgranicznych na Białoruś i na Ukrainę. W przypadku Białorusi miała miejsce nieznaczna tendencja zniżkowa (2010 – 87,4%, 2012 – 85,0%). Udział artykułów nieżywnościowych w zakresie transgranicznych zakupów dokonywanych w Polsce przez Rosjan był relatywnie mniejszy i wynosił 55-60%. W okresie objętym badaniem wystąpił znaczny udział handlu nierejestrowanego w ogólnej wartości sprzedaży obejmującej sektor rejestrowany i nierejestrowany artykułów nieżywnościowych do naszych wschodnich sąsiadów.

W przypadku Białorusi udział handlu nierejstrowanego stanowił około 25% całości sprzedaży tej grupy towarowej i miał tendencję zwyżkową (od 22,6% w 2010 roku do 29,8% w 2012 roku).

Tabela 1. Miejsce artykułów nieżywnościowych w eksporcie Polski do wschodnich sąsiadów przy uwzględnieniu sektora nierejestrowanego (handel przygraniczny) i rejestrowanego (SAD i EBOPS) w latach 2010-2012

Table 1. Share of non-food items in Poland's exports to eastern neighbours while taking into account the unregistered sector (cross-border shopping) and the registered sector (SAD and EBOPS) in the years 2010-1012

Rok/ *Year*	Wydatki w Polsce w ramach handlu przygranicznego obywateli państw sąsiadujących na polskim odcinku granicy UE/*Expenditures in Poland of cross-border shoppers from the neighbouring countries on the Polish section of the EU eastern border*			Wartość eksportu towarów z Polski (SAD) oraz wartość usług dostarczonych z Polski (EBOPS) do krajów sąsiadujących z UE na polskim odcinku granicy/*The value of exports from Poland (SAD) and the value of services delivered by Poland (EBOPS) to the neighbouring countries on the Polish section of the EU eastern border*			Nierejestrowane wydatki na artykuły nieżywnościowe obcokrajowców w Polsce (handel przygraniczny) a eksport z Polski do krajów sąsiadujących z UE artykułów nieżywnościowych w systemie SAD/ *Unregistered expenditures of foreign consumers in Poland on non-food items (cross-border shopping) and Poland's exports of non-food items to the neighbouring countries in the SAD system*	
	ogółem/ *total*	w tym wydatki na towary nieżywnościowe (w tym papierosy)/*of which expenditures on non-food commodities (incl. cigarettes)*		ogółem/*total*	udział artykułów nieżywnościowych (w tym papierosy)/*share of non-food items (including cigarettes)*		udział handlu przygranicznego w sprzedaży ogółem artykułów nieżywnościowych Polski/*share of cross-border shopping in poland's sales of non-food items*	udział artykułów nieżywnościowych w sprzedaży ogółem do krajów sąsiadujących/*share of non-food items in the sales to the neighbouring countries*
	tys. zł/*thous. PLN*		% od gółem/ *% of total*	tys. zł/*thous. PLN*		% od gółem/ *% of total*	%	
1	2	3	4	5	6	7	8*	9*
Ukraina/*Ukraine*								
2012	3 658 884,4	3 178 892,4	86,9	22 764 356,6	15 098 794,1	66,3	17,4	69,2
2011	3 114 018,9	2 759 661,8	88,6	18 712 765,4	12 404 654,7	66,3	18,2	69,5
2010	2 282 677,3	1 963 799,0	86,0	16 543 981,0	10 509 509,8	63,5	15,7	66,3
Białoruś/*Belarus*								
2012	2 628 790,6	2 234 373,6	85,0	10 111 351,3	5 275 503,7	52,2	29,8	58,9
2011	1 948 596,5	1 681 067,9	86,3	8 203 719,4	4 444 699,9	54,2	27,4	60,3
2010	1 417 413,6	1 238 540,1	87,4	6 978 870,5	4 248 498,7	60,9	22,6	65,4
Rosja/*Russia*								
2012	333 118,7	184 922,8	55,5	36 900 588,2	27 84 0894,3	75,4	0,7	75,3
2011	188 063,3	114 628,5	61,0	29 057 321,2	21 815 949,9	75,1	0,5	75,0
2010	99 075,2	55 907,2	56,4	23 518 531,9	17 129 867,5	72,8	0,3	72,8

* kolumnę 8. obliczono według algorytmu: [3: (3+6)] x 100/*column 8 calculated by equation: [3: (3+6)] x 100,*

** kolumnę 9. obliczono według algorytmu: [(3+6) : (2+5)] x 100/*column 9 calculated by equation: [(3+6) : (2+5)] x 100*

Źródło: opracowano na podstawie [*Rocznik statystyczny…* 2011, 2012, 2013, *Ruch graniczny…* 2011, 2012, 2013]

Source: own study based on [Rocznik statystyczny… 2011, 2012, 2013, Ruch graniczny… 2011, 2012, 2013]

Struktura zakupów nierejestrowanych była zróżnicowana w zależności od odcinka granicznego. Ukraińcy kupowali głównie materiały budowlane, a także części i akcesoria do środków transportu, Białorusini nabywali: artykuły radiowo-telewizyjne, odzież i obuwie, środki czystości i artykuły kosmetyczno-toaletowe, a Rosjanie głównie odzież i obuwie.

Udział handlu nierejestrowanego w ogólnej wartości sprzedaży artykułów nieżywnościowych na Ukrainę był istotny i wynosił kilkanaście procent. Natomiast w przypadku Rosji nierejestrowane zakupy artykułów nieżywnościowych przez obywateli tego kraju miały minimalne znaczenie (poniżej 1%), na co wpływ ma zdecydowanie charakter sąsiedztwa – Polska graniczy tylko z obwodem kaliningradzkim. Jeśli chodzi o artykuły nieżywnościowe w ogólnej wartości sprzedaży (obejmującej sektor rejestrowany i nierejestrowany) Polski do wschodnich sąsiadów, to ich udział sięgał od prawie 60% do ponad 75%, przy czym w przypadku Rosji i Ukrainy zwiększał się, natomiast eksport artykułów nieżywnościowych z Polski na Białoruś miał z roku na rok coraz mniejszy udział wśród ogółu towarów.

Miejsce artykułów nieżywnościowych w imporcie do Polski z Ukrainy, Białorusi i Rosji w latach 2010-2012 (sektor rejestrowany i nierejestrowany)

W imporcie, podobnie jak w eksporcie, w analizowanym okresie artykuły nieżywnościowe stanowiły podstawową grupę towarów w obrotach handlowych Polski ze wschodnimi sąsiadami, co zauważalne było zarówno w przywozie towarów odnotowanych w drukach zgłoszenia celnego, jak i w nierejestrowanych zakupach dokonywanych przez Polaków w krajach za wschodnią granicą (tab. 2). W oficjalnym imporcie artykuły nieżywnościowe miały największy udział w handlu z Rosją, gdzie stanowiły ponad 95%. W przypadku polskiego importu z Białorusi udział artykułów nieżywnościowych stanowił ponad 80%, a z Ukrainy – około 70%. W imporcie Polski ze wszystkich trzech krajów dominowały produkty mineralne, a ponadto ważną rolę odgrywały produkty przemysłu chemicznego, metale nieszlachetne i wyroby z nich, a w przypadku Rosji – także dzieła sztuki oraz przedmioty kolekcjonerskie.

Jeśli chodzi o handel przygraniczny, należy odnotować znaczący wzrost udziału artykułów nieżywnościowych w ogólnej puli zakupów dokonywanych przez Polaków na terytorium Rosji. W 2012 roku artykuły nieżywnościowe stanowiły aż 90,5% wszystkich zakupów Polaków, podczas gdy w 2010 roku tylko 81,3%. Udział towarów nieżywnościowych w ogólnej kwocie nieoficjalnych zakupów Polaków na Białorusi i Ukrainie był podobny jak w oficjalnym imporcie z tych krajów – z Białorusi było to ponad 80%, a z Ukrainy około 70%. Niezależnie od odcinka granicznego dominującym towarem przywożonym z sąsiedniego państwa było paliwo.

Należy zauważyć, że udział handlu nierejestrowanego w ogólnej wartości sprowadzonych towarów (segment rejestrowany i nierejestrowany) artykułów nieżywnościowych od wschodnich sąsiadów był relatywnie niski. W przypadku Ukrainy stanowił od 4,7% w 2010 roku do 3,3% w 2012 roku. Natomiast na Białorusi nierejestrowane zakupy dokonywane przez Polaków wynosiły około 2% wartości sprowadzanych towarów i usług, a w przypadku Rosji – poniżej 0,5%.

Udział artykułów nieżywnościowych w ogólnej wartości zakupów Polski, traktując łącznie sektor rejestrowany i nierejestrowany, był bardzo zróżnicowany w zależności od kraju. W strukturze nabywanych towarów od Rosji wynosił on ponad 97%, natomiast w zakupach na Białorusi stanowił około 85% wszystkich towarów. Najmniejszy odsetek wśród ogółu towarów nabywanych w sposób rejestrowany i nierejestrowany stanowiły artykuły nieżywnościowe kupowane na Ukrainie – około 70% ogółu wartości towarów.

Tabela 2. Miejsce artykułów nieżywnościowych w imporcie Polski od wschodnich sąsiadów przy uwzględnieniu sektora nierejestrowanego (handel przygraniczny) i rejestrowanego (SAD i EBOPS) w latach 2010-2012

Table 2. Share of non-food items in Poland's imports from eastern neighbours while taking into consideration the unregistered sector (cross-border shopping) and the registered sector (SAD and EBOPS) in the years 2010-2012

Rok/ *Year*	Wydatki Polaków w ramach handlu przygranicznego w państwach sąsiadujących z UE na polskim odcinku granicy/*Expenditures of Polish cross-border shoppers in the neighbouring countries on the Polish section of the EU eastern border*			Import towarów do Polski (SAD) oraz wydatki na usługi nabyte przez Polaków (EBOPS) z krajów sąsiadujących z UE na polskim odcinku granicy/*Imports of Polish goods (SAD) and the expenditures on services purchased by Polish citizens (EBOPS) in the neighbouring countries on the Polish section of the EU eastern border*			Nierejestrowane wydatki na artykuły nieżywnościowe Polaków w państwach sąsiadujących z UE na polskim odcinku granicy (handel przygraniczny) a import do Polski z krajów sąsiadujących artykułami nieżywnościowych w systemie SAD/*Unregistered Polish consumers' expenditures on non-food items in the neighbouring countries on the Polish section of the EU eastern border (cross-border shopping) and Poland's imports of non-food items from the neighbouring countries in the SAD system*	
	ogółem/ *total*	w tym na towary nieżywnościowe (w tym papierosy)/*of which non-food items (incl. cigarettes)*		ogółem/*total*	w tym towary nieżywnościowe/*of which non-food items*		udział handlu przygranicznego w imporcie ogółem artykułów nieżywnościowych Polski z krajów sąsiadujących/*share of cross-border shopping in poland's imports of non-food items from the neighbouring countries*	udział art. nieżywnościowych w imporcie ogółem z krajów sąsiadujących/*share of non-food items in poland's imports from the neighbouring countries*
	tys. zł/*thous. PLN*		% od gółem/ *% of total*	tys. zł/*thous. PLN*		% od ogółem/ *% of total*	%	
1	2	3	4	5	6	7	8*	9*
Ukraina/*Ukraine*								
2012	295 224,7	210 878,4	71,4	9 302 061,8	6 172 631,4	66,4	3,3	66,5
2011	330 508,4	239 490,0	72,5	9 319 923,0	6 723 273,5	72,1	3,4	72,1
2010	340 018,0	232 811,7	68,5	6 624 025,7	4 692 356,1	70,8	4,7	70,7
Białoruś/*Belarus*								
2012	72 302,1	61 144,4	84,6	3 750 873,6	3 174 062,2	84,6	1,9	84,6
2011	63 570,4	55 329,8	87,0	4 449 364,6	3 897 247,8	87,6	1,4	87,6
2010	72 889,2	60 572,7	83,1	2 993 925,9	2 493 963,1	83,3	2,4	83,3
Rosja/*Russia*								
2012	280 412,8	253 881,9	90,5	93 173 063,3	90 746 550,8	97,4	0,3	97,4
2011	113 597,8	99 585,8	87,7	76 98 0813,5	74 969 886,0	97,4	0,1	97,4
2010	45 399,3	36 925,0	81,3	56 431 475,6	54 685 431,3	96,9	0,1	96,9

* kolumnę 8. obliczono według algorytmu: [3: (3+6)] x 100/*Column 8 calculated by equation: [3: (3+6)] x 100,*

** kolumnę 9. obliczono według algorytmu: [(3+6) : (2+5)] x 100/*Column 9 calculated by equation: [(3+6) : (2+5)] x 100*

Źródło: jak w tab. 1

Source: see tab. 1

Wnioski

1. Towary nieżywnościowe w latach 2010-2012 przeważały w obrotach handlowych Polski z krajami sąsiadującymi polskim odcinku granicy, a udział tych towarów uwzględniając część rejestrowaną i nierejestrowaną obrotów, w imporcie wynosił od prawie 70% do ponad 90%, a w eksporcie – od prawie 60% do ponad 75%.
2. W eksporcie towarów nieżywnościowych z Polski do krajów, z którymi sąsiaduje ona na wschodzie udział handlu nierejestrowanego był w okresie 2010-2012 kilkunastokrotnie wyższy niż w imporcie.
3. Wraz ze zwiększaniem się wartości obrotów handlowych ze wschodnimi sąsiadami wzrastał udział handlu przygranicznego, przy czym największą dynamikę zaobserwowano w relacjach z Ukrainą. W przypadku tego kraju odnotowano również największe obroty w ramach handlu przygranicznego.
4. Struktura nierejestrowanych zakupów w Polsce obywateli sąsiadujących krajów była w analizowanym okresie zróżnicowana w zależności od kraju, z którym nastąpiła wymiana towarowa. Ukraińcy kupowali głównie materiały budowlane oraz środki transportu i ich części, natomiast Białorusini artykuły radiowo-telewizyjne, środki czystości i artykuły kosmetyczne oraz obuwie i ubrania, a Rosjanie – odzież. Można wysnuć wniosek, że struktura zakupów obywateli ukraińskich wskazywała w większym zakresie na inwestycyjne zastosowanie zakupionych towarów, a zakupy Białorusinów i Rosjan miały charakter konsumpcyjny.
5. W strukturze towarowej zarejestrowanego w drukach zgłoszenia celnego polskiego importu ze wszystkich trzech krajów dominującą pozycję miały produkty mineralne, przy jednoczesnym znaczącym udziale produktów przemysłu chemicznego oraz metali nieszlachetnych i artykułów pochodnych. Natomiast w handlu nierejestrowanym strony polskiej u wschodnich sąsiadów zdecydowanie dominowało paliwo.

Literatura

Dudziński J. 2006: *Handel zagraniczny. Wybrane problemy,* Szczecin.

Powęska H. 2005: *Cross-border shopping in Poland in the period of transition*, [w:] *The role of borderlands in United Europe. The borderlands and integration processes,* Region and Regionalism, no. 7, vol. 1, Łódź-Opole, 151-160.

Powęska H. 2011: *Struktura towarowa handlu przygranicznego na pograniczu polsko-ukraińskim*, Rocz. Nauk. SERiA, t. XIII, z. 2, 371-376.

Powęska H. 2013: *Częstotliwość przekraczania granicy przez uczestników handlu przygranicznego a struktura towarowa transgranicznych zakupów na pograniczu polsko-ukraińskim,* Rocz. Nauk. SERiA, t. XV, z. 4, 337-343.

Rocznik statystyczny handlu zagranicznego. 2011-2013: GUS, Warszawa.

Ruch graniczny oraz przepływ towarów i usług na zewnętrznej granicy Unii Europejskiej na terenie Polski w 2010 roku. 2011: GUS, Warszawa.

Ruch graniczny oraz przepływ towarów i usług na zewnętrznej granicy Unii Europejskiej na terenie Polski w 2011 roku. 2012: GUS, Warszawa.

Ruch graniczny oraz przepływ towarów i usług na zewnętrznej granicy Unii Europejskiej na terenie Polski w 2012 rok. 2013: GUS, Warszawa.

Rymarczyk J. 2007: *Teoretyczne podstawy międzynarodowej wymiany handlowej*, [w:] J. Rymarczyk, M. Niemiec (red.), *Współczesne tendencje w handlu międzynarodowym*, Wyd. Arboretum ,Wrocław.

Summary

The volume of trade in non-food products between Poland and its neighbours across eastern border has increased in recent years. Upward trends can be observed both in the trade volume registered in the SAD system and in the field of cross-border shopping. Therefore, taking into account the years 2010-2012, the paper (1) comprises an analysis of the changes in the share of non-food items in the commodity patterns of Poland's trade with Ukraine, Belarus and Russia with regard to the registered and unregistered trading volume, and (2) presents trends relating to the share of the unregistered sector in the overall value of trade in non-food items.

Adres do korespondencji
dr Halina Powęska
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, Wydział Nauk Ekonomicznych
Katedra Polityki Europejskiej, Finansów Publicznych i Marketingu
ul. Nowoursynowska 166, 02-787 Warszawa
e-mail: halina_poweska@sggw.pl